

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**Актуальні питання
корекційної та
інклюзивної
освіти**

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Харків
2020

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юрївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дроздик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотоверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Мураховська І. В. Корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	243
М'яснікова Г.В. Науково-методичне підґрунтя використання ігор в роботі по формуванню лексико-граматичної системи мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня.....	247
Нікітіна О.Є. Педагогічна корекція для подолання тривожності у дітей із заїканням.....	254
Ніханкіна О.В. Використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	259
Окорокова Т.Р. Морально-збагачені виховні ситуації, як засіб соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю.....	264
Переверзева І. Г. Формування мотиваційної готовності до навчання дітей із ЗПР.....	270
Петренко Г.В. Методологія та перспективи використання проектної технології на уроках природничого циклу та в позаурочний час в учнів з порушеннями зору.....	278
Полежак О.І. Виховна робота з дітьми з порушеннями зору у сучасних умовах (з досвіду роботи комунального закладу «Харківська спеціальна школа імені В.Г.Короленка» Харківської обласної ради).....	284
Примаченко О.А. Особливості фонетико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	290
Пуляєва Д.О. Розвиток мовлення засобами альтернативної комунікації у дітей з розладами аутичного спектру в процесі соціальної адаптації через реалізацію іноваційних реабілітаційних та корекційно-педагогічних технологій в системі спеціальної та інклюзивної освіти.....	294
Сердюченко Т.С. Арт-терапія, як засіб психологічної реабілітації сім'ї, яка виховує дитину з психофізичними порушеннями.....	300
Серебряннікова Є.П. Методики та прийоми подолання дисграфії та дислексії у дітей молодшого шкільного віку.....	307
Сидоренко О.В. Особливості формування мовлення у дітей раннього віку з синдромом Дауна.....	311
Сидоровська І.А. Особливості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	315
Сороченко К.А. Формування мовлення дітей дошкільного віку зі зниженим слухом.....	320
Тарасюк А.І. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із сенсорною алалією.....	324
Тугай С.Ю. Ключові аспекти логопедичного обстеження молодших школярів з РАС.....	329
Туріщева Л.В. Корекція мислення учнів із затримкою психічного розвитку у процесі конструювання.....	334
Филипова П.С. До питання активізації мовлення у дітей з моторною алалією.....	338

обучении, воспитании и коррекционно-развивающей работе с детьми с ОВЗ и ТМНР – Петродворец, 2013. – С.34.

2. Красношлыкова Т.С., Косенко О.С. использование средств визуальной поддержки при работе с речевыми нарушениями у детей с ОВЗ // Современные проблемы науки и образования.– 2017. – с.57-63.

3. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – М.: ИКАР, 2009. – 448 с.

4. Сырина Т.А. Когнитивная визуализация: сущность понятия и его роль в обучении языку / Т.А. Сырина // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2016. – № 7. – С. 81-85.

5. Новые развивающие технологии педагогической практики: коллективная монография / ред. А.Ю. Нагорнова. – Ульяновск: Зебра, 2016. – 448 с.

Окорокова Т.Р.

МОРАЛЬНО-ЗБАГАЧЕНІ ВИХОВНІ СИТУАЦІЇ, ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ

Стаття розкриває сутність та доцільність використання морально-збагачених виховних ситуацій, як методу організації діяльності, спрямованого на вирішення завдань соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю.

Ключові слова: морально-збагачені виховні ситуації, соціально-моральний розвиток, соціальна реабілітація, учні з інтелектуальною недостатністю.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день процес соціальної реабілітації є предметом дослідження фахівців багатьох галузей наукового знання. Психологи, педагоги, філософи, соціологи розкривають різні аспекти цього процесу, досліджують механізми, етапи та стадії, фактори соціальної реабілітації. Однак проблема соціальної реабілітації дітей з інтелектуальною

недостатністю, ще не є предметом спеціального дослідження, не дивлячись на те, що вона є дуже актуальною і в теоретичному, і в практичному плані.

Внаслідок інтелектуальних порушень у цієї категорії учнів виявлено несформовані вміння самостійно будувати взаємини на моральних засадах, вони схильні до навіюваності, механічного наслідування, що знижує можливості правильного вибору способів подолання труднощів, контролю над своїми діями, усвідомлення ситуації та призводить до засвоєння негативних соціальних зразків поведінки [5]. Тому постає потреба пошуку ефективних виховних засобів, методів і прийомів, що забезпечать реалізацію цілей та завдань соціально-морального розвитку учнів з інтелектуальною недостатністю. З цією метою пропонуємо використання морально-збагачених виховних ситуацій, як одного із методів організації діяльності учнів з інтелектуальною недостатністю, основою якого є спеціальна організація обставин і умов з метою формування у них відповідних моральних норм, понять, суджень, оцінки, якостей, вироблення навичок і звичок моральної поведінки та формування моральних переконань.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти проблеми соціалізації учнів з інтелектуальною недостатністю досліджуються в роботах багатьох науковців, зокрема, І. В. Татьянчиковою досліджуються проблеми соціалізації дітей з вадами інтелектуального розвитку; Демченко О. П. розглядала питання, щодо формування у майбутніх учителів початкових класів професійної готовності до створення виховних ситуацій; Шевченко Ю. та Коваленко В. Є. досліджували духовно-моральні порушення учнів початкових класів, їх подолання та шляхи запобігання їм; Хохліна О. П. займалася питанням, щодо формування діяльності як засобу соціалізації учнів з порушеннями інтелектуального розвитку; Проскурняк О. І. в своїх роботах досліджувала соціалізацію учнів з інтелектуальними порушеннями, а саме комунікативно-мовленнєвий аспект; застосування сучасних корекційних технологій як запорука успішної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами висвітлила в своїх працях Шум О. А.

Мета статті. Метою статті є висвітлення сутності морально-збагачених виховних ситуацій, як засобу соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю молодшого шкільного віку.

Виклад матеріалу дослідження. Соціальна реабілітація – це робота, спрямована на відновлення морального, психічного та фізичного стану особи, її соціальних функцій, приведення поведінки у відповідність до загально визнаних суспільних правил і норм [4]. На сучасному етапі назріла необхідність перегляду системи навчально-виховного процесу, почати пошук нових, ефективно діючих механізмів соціальної реабілітації учнів даної категорії, що передбачає удосконалення методики корекційно-розвивальної та навчально-виховної роботи в межах спеціального навчального закладу. З цією метою нами були підібрані та адаптовані морально-збагачені виховні ситуації.

Морально-збагачені виховні ситуації – це спеціально створені та підібрані ситуації, які потребують соціальної взаємодії та полягають у виборі певного способу поведінки [1, с. 124]. Створення морально-збагачених виховних ситуацій дає можливість багаторазово включати учнів в аналогічні за своїм характером умови, пригадати свій досвід поведінки в подібних ситуаціях, проаналізувати його наслідки, формувати вміння та навички соціальної поведінки та формування моральних переконань. Сформованість моральних переконань та відповідних їм звичок поведінки і становить глибинну сутність соціально-морального розвитку. Реалізація цього завдання потребує переходу від монологічної до діалогічної форми спілкування, організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії та створення ситуації успіху. Крім цього морально-збагачені виховні ситуації мають бути емоційно-насиченими, викликати переживання.

Наведемо приклад, деяких використаних нами ігрових вправ, що містять ситуації морально-виховного змісту:

Гра «Так чи ні»

Мета: розвиток уміння аргументовано оцінювати власні вчинки, застосовувати знання в практиці повсякденної поведінки, формування вміння

поводитись адекватно в різноманітних життєвих ситуаціях, корекція порушень зорової та слухової пам'яті, довільної уваги.

Роздатковий матеріал: сюжетні малюнки з зображенням проблемних ситуацій морального змісту.

Хід гри: Педагог пропонує учням розглянути сюжетні малюнки з зображенням проблемних ситуацій морального змісту та дати відповідь на ряд запитань: так чи ні. Наприклад, педагог описує зображену проблемну ситуацію: «Дівчинка гралася м'ячем, раптом він закотився в калюжу. Як не намагалася дівчинка, а дістати його не могла. У цей час поряд із нею опинився ти. Побачив, що сталося, засміявся та пішов далі. Так чи ні?» або «... Побачив, що сталося, взяв палицю, викотив нею м'яча з калюжі та подав його дівчинці. Так чи ні?».

Доцільно описувати альтернативні вчинки в одній і тій самій ситуації. При одноразовому проведенні гри слід використовувати кілька ситуацій аналогічного змісту, тобто таких, в яких зображено ситуації, що вирішуються на основі одного і того ж правила. Наприклад, до правила «Допомагай усім, кому потрібна допомога» добираються малюнки: дівчинка не може дістати м'яча з калюжі; бабуся несе важкі валізи; хлопчик розсипав кошик яблук тощо. У кінці гри робиться підсумок за допомогою запитання: «Діти, якщо поряд із вами комусь буде потрібна допомога, ви обов'язково допоможете. Так чи ні?». При повторних проведеннях добирають малюнки за змістом інших правил поведінки.

Гра «Як вчинити»

Мета: розвиток уміння аргументовано оцінювати власні та чужі вчинки, застосовувати знання в практиці повсякденної поведінки, формування вміння поводитись адекватно в різноманітних життєвих ситуаціях, корекція порушень зорової та слухової пам'яті, довільної уваги.

Роздатковий матеріал: сюжетні малюнки з зображенням проблемних ситуацій морального змісту.

Хід гри. Педагог пропонує учням розглянути сюжетні малюнки з зображенням проблемних ситуацій морального змісту та відповісти на ряд

запитань. Наприклад, педагог описує зображену проблемну ситуацію: «Наталка їхала з гірки на санчатах. Санчата перевернулись, і дівчинка впала. Сашко та Максим побачили, що сталося з дівчинкою».

1. Як учинити хлопчикам: засміятися та йти далі чи допомогти Наталці піднятися?

2. А чому треба вчинити саме так?

Після розгляду та обговорення кількох ситуацій аналогічного змісту педагог підводить учнів до висновку за допомогою запитання: «Як вчинити, коли бачиш, що хтось потрапив у біду?».

З метою вивчення ефективності впровадження морально-збагачених виховних ситуацій, як засобу соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю було проведено контрольний експеримент.

Так учнів ЕГ з низьким ступенем сформованості моральних переконань виявилося 7,14% учнів (до впровадження програми 21%), а в КГ 14,30% (до впровадження програми 21%); в ЕГ з середнім ступенем 42,86% (до проведення експерименту 36%), в КГ 42,85 (до проведення експерименту 36%) та з достатнім ступенем у ЕГ виявлено 50% (до проведення експерименту 43%), в КГ 42,85% (до проведення експерименту 43%). Щоб наочно представити ступінь сформованості моральних переконань в учнів КГ та ЕГ, звертаємо увагу на рис. 1.

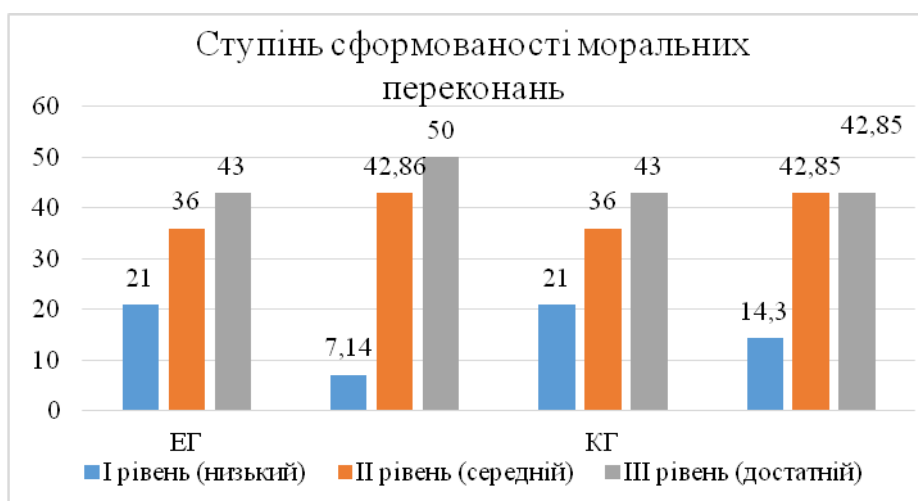

Рис. 1. Динаміка розвитку моральних переконань в учнів з інтелектуальною недостатністю ЕГ та КГ (у %)

Узагальнюючи результати можна відзначити, що в учнів з інтелектуальною недостатністю молодшого шкільного віку, як експериментальної так і контрольної групи підвищився рівень соціально-морального розвитку: учні демонстрували більш широкий діапазон усвідомлених морально-етичних знань, крім того рівень емоційно-ціннісної сфери учнів зазнав позитивних змін, на думку педагогів у більшості випадків учні частіше стали проявляти емоційні реакції на вчинки морального змісту та демонструвати позитивну моральну спрямованість поведінки по відношенню до дорослих і однолітків.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Результатами проведеного дослідження була доведена ефективність використання морально-збагачених виховних ситуацій у процесі соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю. По завершенні формувального експерименту значно збільшилася кількість учнів з середнім та достатнім ступенями сформованості моральних переконань, водночас зменшилась представленість із низьким. Середні показники достатнього рівня сформованості моральних знань, оцінки в учнів з інтелектуальною недостатністю експериментальної групи зросли на 14,57%; моральних переконань на 7% та суттєво перевищили відповідні дані в учнів контрольної групи. Водночас, проведене дослідження не вичерпує всіх питань проблеми соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю. Враховуючи нестійкість пізнавальної та емоційно-вольової сфери учнів з інтелектуальною недостатністю, доцільним буде створення подібних морально-збагачених виховних ситуацій в процесі різних видів діяльності. Подальша перспектива розроблення цієї теми може полягати у дослідженні специфіки використання інших методів та прийомів з метою соціально-морального розвитку учнів з інтелектуальною недостатністю, як в умовах спеціальної освіти так і в умовах інклюзивної освіти.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. - 204 с.
2. Демченко О.П. Формування у майбутніх учителів початкових класів професійної готовності до створення виховних ситуацій: автореф. дис. канд. пед.наук.: 13.00.04. – Вінниця, 2006. – 20 с.
3. Татяничикова І.В. Психолого-педагогічні основи соціалізації дітей з вадами інтелектуального розвитку: монографія / І.В. Татяничикова. – Слов'янськ: Видавництво Б.І.Маторіна, 2014. – 431 с.
4. Український педагогічний словник / Міжнар. Фонд «Відродження», Програма «Трансформація гуманітарної освіти в Україні». Київ : Либідь, 1997. 374 с.
5. Шишменцев І. М. Аналіз роботи з виховання культури людських взаємин в процесі ознайомлення з творами української літератури в практиці допоміжної школи / І. М. Шишменцев. – Кам'янець-Подільський : Медобори, 2015. С. 291 – 301.

Переверзєва І. Г.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗПР

У статті представлено психолого-педагогічні умови формування мотиваційної готовності до навчання дітей з ЗПР. Зазначено, що застосування ігрових ситуацій шкільної спрямованості під час навчально-виховної роботи з дітьми із ЗПР сприятиме формуванню їх мотиваційної готовності до навчання у школі, тому як програвання різних ситуацій надає можливість відпрацювати майбутнім школярам головні шкільні моменти, які можуть виникати у них під час навчання у школі.

Ключові слова: діти з затримкою психічного розвитку, дошкільний вік, ігри-ситуації, мотиваційна готовність до навчання, ігрова діяльність.